KICHIK MAKTAB DAVRINING IRODAVIY SIFATLARNI SHAKLLANTIRISH

Nilufar Abduvalieva - JDPU Umumiy psixologiya kafedra stajyor o‘qituvchisi
Madina Shirinova- Pedagogika va psixologiya yo‘nalishi talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada maktabgacha yosh davrida bolalaning maktabga o‘qishga axloqiy- irodaviy tayorgarligiga ta’sir etuvchi omillar hamda ushbu sifatlarni tarbiyachi tomonidan shakllantirish yo‘llari ko‘rsatilgan.

Kalit so‘zlar: axloq, ijtimoiylik, hissiy rivojlanish, iroda, xulq-atvor, ko‘nikma, tarbiya, jamoatchilik.

Mustaqil O‘zbekistonimizda «inson qadri, uning huquq va manfaatlari – oliy qadriyat» tamoyili asosida aholi uchun munosib turmush sharoitlari yaratilayotgani hech kimga sir emas. Prezidentimiz SH. M. Mirziyoyev maktabgacha ta’lim sohasida xalqaro hamkorlikni kengaytirish bo‘yicha muhim tashabbuslarni ilgari surmoqdalar va ular o`z so`zlarida: - "Bu borada, avvalambor, yoshlar va bolalarga e’tibor va amaliy g‘amxo‘rlik ko‘rsatish, ularni jismoniy va ma’naviy barkamol etib tarbiyalashga alohida ahamiyat qaratamiz. Bolalarni kichik yoshdan boshlab rivojlantirish orqali kelajakda ularning o‘zligini to‘la namoyon etishiga mustahkam zamin yaratayapmiz. Zero, bu ezgu maqsadimiz yo‘lida sarflangan investitsiyalar ertaga bir necha barobar ortig‘i bilan qaytishiga shubha yo‘q”- deb ta`kidladilar. Ushbu fikrlardan kelib chiqib aytish mumkinki, maktabgacha ta’lim va tarbiya bolalarni o‘qitish va tarbiyalashga, ularni intellektual, ma’naviy-axloqiy, etik va estetik va jismoniy jihatdan rivojlantirishga, shuningdek bolalarni umumiy o‘rta ta’limga tayyorlashga qaratilgan ta’lim turidir. Maktabgacha ta’limda bolani har tomonlama rivojlantirish, uning umumiy ta’limda erishiladigan sezilarli yutuqlariga asos bo‘ladi. Bolaning erta rivojlanishi uning kelgusida shaxs sifatida shakllanishida hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Maktabgacha ta`lim tashkilotlarida mavjud davlat talablarining maqsadi - mamlakatimizda o‘tkazilayotgan ijtimoiy-iqtisodiy islohotlarni, xorijiy mamlakatlar ilg‘or tajribasi hamda ilm-fan yutuqlari va zamonaviy information- kommunikativ texnologiyalarni inobatga olgan holda maktabgacha ta’lim tizimida ma’nan mukammal va intellektual rivojlangan shaxsni tarbiyalashdir. Davlat talablarida bolaning quyidagi rivojlanish sohalari belgilab qo‘yilgan:

1.jismoniy rivojlanish va sog‘lom turmush tarzining shakllanishi;
2.ijtimoiy-hissiy rivojlanish;
3.nutq, muloqot, o‘qish va yozish malakalarining rivojlanishi;
4.bilish jarayonining rivojlanishi;
5.ijodiy rivojlanish.

Tan olish kerakki, bugungi kunda boshlang‘ich maktabda asosan o‘quv faoliyatigaasosiy e’tibor qaratiladi. Lekin bog‘chadan kelgan har qanday bola ham

maktabga tez moslashib ketavermaydi. Maktabga moslashishning asosiy faktorlaridan biri bolaning hissiy-irodaviy sferasidir. Irodaga zoʻr berish, oʻz hissiyotlarini boshqarish har qanday bolada ham birday shakllanmaydi va ifodalanmaydi. Bu oʻrinda oʻqituvchi va ota-onalarning hamkorlikdagi faoliyati nihoyatda muhim. Fikrimizcha, maktabgacha yoshidagi bolalarning maktab hayotiga tez moslashishi, maktabda muvoffaqiyatlioʻqishi oʻqishi qator omillarga bogʻliq. Bu omillar gʻarb, rus, oʻzbek psixologlari tamonidan e'tirof etilgan va tadqiqot predmeti sifatida tanlangan. Lekin izlanishlar tahlili shuni koʻrsatadiki, xanuzgacha kichik matab yoshidagi bolalarning maktabda muvoffaqiyatli oʻqishlarining asosiy omillaridan biri psixologik omilga kiruvchi irodaviy sifatlar va hissiyotlar yetarlicha mahalliy muhitda tadqiq etilmagan. Aynan shu muammoning psixologik jihatlarini taxlil qilish tadqiqotning asosini tashkil etadi. Psixologlar didaktlar, metodistlar tomonidan ushba muammoga doir qator izlanishlar olib borilgan. Biz oʻz navbatida ushbu muammoga yangi qarashlar nuqtai nazaridan izlanishlarni davoi ettirmoqchimiz. Bizningcha, mavzuning dolzarbligi tubandagi omillar bilan ham tasdiqlanishi mumkin. 1. «Kadrlar tayyorlash milliy Dasturi»ni amalga oshirishda ta'sir oʻtkazishning usullarini kichi maktab yoshidagi bolalarga tadbiq etish; oʻqituvchilarning kasbiy mahoratini oshirishda psixologik bilimlar va psixokorreksion metodikalar bilan qurollantirish; 2. Komil inson muammosi koʻp jihatdan irodaviy sifatlar, hissiy barqarorlik va oʻz-oʻzini boshqarishga bogʻliq;

3. Irodaviy baquvvat, hissiy barqaror boʻlgan shaxsgina mustaqil fikrlay oladi, jamiyatda oʻz oʻrnini topadi. Aynan shunday bogʻliqlik tadqiqot dolzarbligi bilvan bevosita bogʻliq; 4. Hissiy-irodaviy sifatlarning yosh xususiyatlari va jinsiy tafovutlarini xisobga olish, ularning mexanizm va qonuniyatlarini ochish; 5. Hissiy-irodaviy sifatlarni ta'lim-tarbiya jarayonaga bogʻliqligini tadqiq etish orqali yosh davrlari va pedagogik psixologiyani yangi nazariy bilimlar bilan boyitish. Muammoning oʻrganilganlik darajasi. Hozirgacha soha mutaxassisilaridan koʻpchiligi bola shaxsining bilish jarayonlari shakllanishi irodaviy sifatlarning rivojlanganlik muammolarining ma'lum darajadagi qirralarini oʻz izlanishlari orqali oʻrganganlar.jumladan chet el psixolog olimlari E.Torndayk, U.Mak-Dugall, U.Kennedi, R.Vudvords, A.Maslou, G.Olportlar, U.Djeymslar, hamdoʻstlik mamlakatlari olimlaridan B.Ananyev, L.Vigotiskiy, L.Zankov, D.Elkonin, L.Bojovich, V.Aseyev, A.Zaprojes, P.Galperin, Matyuxina, N.Talizina, V.Selivanov, V.Ivannikovlar bolaning oʻquv faoliyatini oʻrgangan boʻlsalar. Ayni paytda, oʻzbek olimlari tamonidan ham qisman boʻlsada mazkur muammoga dahldor tadqoqotlar olib borilmoqda. Jumladan, psixologlaridan E.Gʻoziyev, M.Davletshin, V.Tokareva, Z.Nishonova, S.M.Yoʻldosheva, M.Rasulova, T.Mustafaqulov, R.Sunnatova, M.Maqsudova, A.Kabilova, F.Xaydarov, G.Bagdalova, N.Joʻrayevalar oʻz tadqiqot ishlarida kichik maktab yoshidagi bolalarni oʻqish motivlari, qiziqishlari, oʻz-oʻziga baho berish xususiyatlari, oʻquv faoliyatiga boʻlgan munosabatlari oʻrganilgan. Shuningdek, J. S. Iskenderovning

“Pedagogika kolleji o‘quvchilarida xarakterning intellektual va irodaviy xususiyatlarini shakllantirish” mavzusidagi ilmiy-tadqiqod ishida kollej o‘quvchilari faoliyatida xarakterning intellektual va irodaviy sifatlari shakllanishining o‘rtacha-umumiy va qiyosiy-tipik ko‘rsatkichlari milliy muhitda o‘rgangan.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1.Abdduvalieva, N. (2024). MAKTABGACHA YOSHDA O‘YIN FAOLIYATINING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI. Журнал Педагогики и психологии в современном образовании, 4(1), 196-202. извлечено от https://ppmedu.jdpu.uz/index.php/ppmedu/article/view/9566

2.Nasiba Jumanova, ЦЕЛИ И ЗАДАЧИ АКТИВАЦИИ, УСКОРЕНИЯ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ТЕХНОЛОГИЙ , Журнал Педагогики и психологии в современном образовании: Том 1 № 1 (2021): Zamonaviy ta'limda pedagogika va psixologiya fanlari

3. Jumanova, N. (2021). ПРОФИЛАКТИКА ПСИХОЛОГИЧЕСКИХ ДЕФЕКТОВ В РАЗВИТИИ ЛИЧНОСТИ. Журнал Педагогики и психологии в современном образовании, 1(1). извлечено от https://ppmedu.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/1365

4. Jumanova, N. (2021). ХАРАКТЕРИСТИКИ ПРОБУЖДЕНИЯ БОЛЬШОЙ ГРУППЫ ДЕТЕЙ ЛЮБОВЬ К ЛИТЕРАТУРЕ. Журнал Педагогики и психологии в современном образовании, 1(1). извлечено от https://ppmedu.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/1366

5. Jumanova, N. (2020). АКТУАЛЬНЫЕ ВЫЗОВЫ СОВРЕМЕННОЙ НАУКИ. Архив Научных Публикаций JSPI.

6. Obidova, D., & Nasiba, J. ANALYSIS OF THE ACTIVITIES OF HEALTH CARE INSTITUTIONS: PROSPECTS FOR THE APPLICATION OF PSYCHOLOGICAL KNOWLEDGE.

7. Атамуродова, Р. К., Жуманова, Н. Ш., & Алимкулов, С. О. У. (2016). Взгляды учёных средневековья о душе человека. Проблемы педагогики, (8 (19)).

8. Sherboevna, N. J. (2020). THE USE OF INTEGRATED TECHNOLOGIES IN THE CULTIVATION OF CHILDREN'S SPEECH IN PRESCHOOL EDUCATION. European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences Vol, 8(2).

6.Ахмедова, Н. А. (2018). Медико-социальная характеристика natsientов с частичной вторичной адентией, осложненной и не осложненной зубочелюстными аномалиями. *Research'n Practical Medicine Journal*, *5*(2), 114-120.

7.Axmedova, N. (2022). KICHIK MAKTAB YOSHDAGI O ‘QUVCHILARDA TA’LIM JAROYONIDA MOTIVATSIYANING O‘RNI. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, *2*(2).

8.Axmedova, N. (2021). БЎЛАЖАК ЧЕТ ТИЛ ЎҚИТУВЧИЛАРИНИ ПЕДАГОГИК АМАЛИЁТГА ТАЙЁРЛАШДА ИНТЕГРАТИВ ПРИНЦИПЛАР. *Мир исследований*, *1*(1).

9.Ахмедова, Н. (2022). КИЧИК МАКТАБ ЁШИДАГИ ЎҚУВЧИЛАРДА ИЖТИМОИЙ КОМПИТЕНТЛИКНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ИМКОНИЯТЛАРИ. *Евразийский журнал академических исследований*, *2*(12), 529-532.

10.Axmedova, N. (2022). BO‘LAJAK TARBIYACHILARDA SOG‘LOM TURMUSH TARZI VA MADANIY GIGIENIK KONIKMALAR KOMPITENTLIGINI RIVOJLANTIRISH TEXNOLOGIYALARINI TAKOMILLASHTIRISH. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, *2*(3).

11.Usmonova, M. (2023). OILAVIY NIZOLARDA FARZAND VA OTA-ONA MUNOSABATLARI. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, (I).

12.Usmonova, M. (2023). OILAVIY NIZOLARDA FARZAND VA OTA-ONA MUNOSABATLARI. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, (I).

13.Usmonova, M. (2023). O‘SMIRLARNING IJTIMOIY-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI HAQIDA. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, *3*(3).

14.Usmonova, M. (2023). MAKTABDAN TASHQARI TA’LIM JARAYONIDA O‘QUVCHILARNI KASB-HUNARGA YO‘NALTIRISH TALABLARI. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, *3*(3), 152-155.

15.Shakarboyeva, S. (2022). БЎЛАЖАК ЎҚИТУВЧИЛАРДА ЎЗ УСТИДА ИШЛАШ ФАОЛИЯТИНИ ТАРБИЯЛАШНИНГ ИЖТИМОИЙ-ПСИХОЛОГИК ЖИҲАТЛАРИ. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, *2*(2).

16.Shakarboyeva, S. (2021). БЎЛҒУСИ ПЕДАГОГЛАРДА ЎЗ УСТИДА ИШЛАШ ФАОЛИЯТИНИ ТАРБИЯЛАШНИНГ ИЖТИМОИЙ-ПСИХОЛОГИК ХУСУСИЯТЛАРИ. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, (1).

17.Шакарбоева, Ш. А. (2021). САМОРАЗВИТИЕ В ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ КАК ПРЕДМЕТ СОЦИАЛЬНОЙ ПСИХОЛОГИИ. In *Стратегия научно-технологического развития-2021* (pp. 39-40).

18.Шакарбоева, Ш. А. ПЕДАГОГИКА & ПСИХОЛОГИЯ. ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА. *ПЕДАГОГИКА*, (1), 61-64.

19.O‘risheva, P. (2024). O‘SMIR XULQ-ATVORIDAGI SALBIY O‘ZGARISHLAR. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, *4*(1), 161-167. извлечено от https://ppmedu.jdpu.uz/index.php/ppmedu/article/view/9559

20.И.А.Хасанова. (2022). КИЧИК МАКТАБ ЁШИ ЎҚУВЧИЛАРИНИНГ ТАФАККУР ЖАРАЁНЛАРИНИ ШАКЛЛАНТИРИШДА ИНТЕРФАОЛ УСУЛЛАРНИНГ ЎРНИ. EURASIAN JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES, PHILOSOPHY AND CULTURE, 2(12), 186–190. https://doi.org/10.5281/zenodo.7339056

21.Xasanova, I. A (2022). DEVIANT XULQ-ATVOR RIVOJLANISHINING OLDINI OLISHDA RUHIY TARBIYA USULLARIDAN FOYDALANISH. Журнал Педагогики и психологии в современном образовании, 2(6). извлечено от https://ppmedu.jdpu.uz/index.php/ppmedu/article/view/7452

22.Xasanova, I. (2024). IRODA VA UNING TA’LIM JARAYONIDA TUTGAN O‘RNI. Журнал Педагогики и психологии в современном образовании, 4(1), 168-173. извлечено от https://ppmedu.jdpu.uz/index.php/ppmedu/article/view/9560

23Xasanova, I. (2024). IRODA VA UNING TA’LIM JARAYONIDA TUTGAN O‘RNI. Журнал Педагогики и психологии в современном образовании, 4(1), 168-173. извлечено от https://ppmedu.jdpu.uz/index.php/ppmedu/article/view/9560

24.Xasanova, I. (2024). O‘QUVCHILAR TAFAKKURINING RIVOJLANISHIDA TA’LIMNING O‘RNI. Журнал Педагогики и психологии в современном образовании, 4(1), 174-180. извлечено от https://ppmedu.jdpu.uz/index.php/ppmedu/article/view/9561

25.Shakarboyeva, & O‘ktamova , O. (2024). TARBIYASI OG‘IR O‘SMIRLARNI IJTIMOIYLASHTIRISHDA OILA, MAHALLA, TA’LIM MUASSASASI HAMKORLIKLIGINI RIVOJLANTIRISH USULLARI. Журнал Педагогики и психологии в современном образовании, 4(1), 139-147. извлечено от https://ppmedu.jdpu.uz/index.php/ppmedu/article/view/9555

26.Shakarboyeva, & Qayumov, A. (2024). AUTIZMLI BOLALARNI RIVOJLANTIRISHDA ART TERAPIYA USULLARIDAN FOYDALANISH IMKONYATLARI. Журнал Педагогики и психологии в современном образовании, 4(1), 148-154. извлечено от https://ppmedu.jdpu.uz/index.php/ppmedu/article/view/9556

27.Shakarboyeva, & Жасурова, Н. (2024). ЎСМИРЛАРДА ХОРИЖИЙ ТИЛЛАРНИ ЎРГАТИШНИНГ ИЖТИМОИЙ ПСИХОЛОГИК МАСАЛАЛАРИ. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, (I). извлечено от https://ppmedu.jdpu.uz/index.php/ppmedu/article/view/8831

28.Shakarboyeva. (2024). O‘SMIRLIK DAVRIDAGI SUITSIDNING KELIB CHIQISH SABABLARI. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, (I). извлечено от https://ppmedu.jdpu.uz/index.php/ppmedu/article/view/8726

29.Shakarboyeva, & Худойқулова , Г. (2024). БОШЛАНҒИЧ СИНФЛАРДА ЧЕТ ТИЛИ ЎЗЛАШТИРИШ ВА ЎРГАНИШНИНГ ЁШГА ОИД

ХУСУСИЯТЛАРИ. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, (I). извлечено от https://ppmedu.jdpu.uz/index.php/ppmedu/article/view/8832
30.Fayziyeva, nodira. (2024). YOSH OILALARNING IJTIMOIY VA PSIXOLOGIK MUAMMOLARI. Журнал Педагогики и психологии в современном образовании, 4(1), 85-90. извлечено от https://ppmedu.jdpu.uz/index.php/ppmedu/article/view/9547
31.Fayziyeva, nodira. (2024). YOSHLARNI OILAVIY HAYOTGA TAYYORLASH MUAMMOLARI. Журнал Педагогики и психологии в современном образовании, 4(1), 119-125. извлечено от https://ppmedu.jdpu.uz/index.php/ppmedu/article/view/9552
32.Iroda, X. (2023). SOCIO-PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF LEADERSHIP. *World Bulletin of Management and Law*, *21*, 16-18.
33.Munira Usmonova, OILAVIY NIZOLARDA FARZAND VA OTA - ONA MUNOSABATLARI , Журнал Педагогики и психологии в современном образовании: № I (2023): «СОВРЕМЕННАЯ СОЦИАЛЬНАЯ ПСИХОЛОГИЯ: ТРАДИЦИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ» I - МЕЖДУНАРОДНАЯ НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКАЯ КОНФЕРЕНЦИЯ
34. Fayziyeva, nodira. (2024). YOSH OILALARNING IJTIMOIY VA PSIXOLOGIK MUAMMOLARI. Журнал Педагогики и психологии в современном образовании, 4(1), 85-90. извлечено от https://ppmedu.jdpu.uz/index.php/ppmedu/article/view/9547
35.Fayziyeva, nodira. (2024). YOSHLARNI OILAVIY HAYOTGA TAYYORLASH MUAMMOLARI. Журнал Педагогики и психологии в современном образовании, 4(1), 119-125. извлечено от https://ppmedu.jdpu.uz/index.php/ppmedu/article/view/9552
39.Собировна, ФН (2024). Психологические особенности учащихся начальных классов. Wire Insights: Журнал Innovation Insights , 2 (2), 16–18.
40.Файзиева, Н. С. (2023, January). СОСТОЯНИЕ ИЗУЧЕНИЯ ПРОБЛЕМЫ ОБЩЕНИЯ В ПСИХОЛОГИИ. In *International Conference of Education, Research and Innovation* (Vol. 1, No. 1, pp. 121-126).
41.Fayziyeva, N. (2022). KICHIK YOSHDAGI MAKTAB BOLALARNING KOMMUNIKATIV QOBILIYATLARINI SHAKLLANTIRISH. *Евразийский журнал социальных наук, философии и культуры*, *2*(12), 211-215.
42.Fayziyeva, nodira. (2024). BOSHLANG'ICH MAKTAB YOSHIDAGI BOLALARDA ALOQA KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISH SHAKLLARI VA USULLARI. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, (I). извлечено от https://ppmedu.jdpu.uz/index.php/ppmedu/article/view/8721
43.Sobirovna, F. N. (2024). Psychological Characteristics Of Primary School Students. *Wire Insights: Journal of Innovation Insights*, *2*(2), 16-18.